

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Cyprichova 42, 831 05 Bratislava

Prierez výsledkami výskumu: Používanie Facebooku deťmi a adolescentmi (2012)

Júlia Varholíková, Ivana Szamaranzská a Jarmila Tomková

julia.varholikova@vudpap.sk, ivana.szamaranzska@vudpap.sk, jarmila.tomkova@vudpap.sk

Opis výskumného procesu, zberu, dát, vzorky a nástrojov

Výskumnú vzorku tvorilo 1035 respondentov v dvoch vekových kategóriách: deti - žiaci šiesteho ročníka základných škôl a sekúnd osemročných gymnázií (11-13 roční, priemerný vek - 11,88; N=460) a adolescenti - študenti druhého ročníka stredných škôl a osemročných gymnázií (15-18 roční, priemerný vek - 16,57, N=575). Do vzorky sme zámerne zaradili deti vo veku od 11 rokov, pretože oficiálna minimálna veková hranica pre používanie Facebooku je na Slovensku (ako aj vo väčšine krajín) 13 rokov. Zber dát prebehol od v prvej polovici roka 2012 na území Slovenskej republiky, spolupracovali sme s približne 50 školami. Do výskumnej vzorky (vrátane predvýskumu), tak aby sa zachovali kritéria reprezentatívnosti, boli zahrnutí žiaci zo škôl: Banská Bystrica, Bratislava, Dunajská Streda, Kalinovo, Kokava nad Rimavicou, Kremnica, Košice, Kysak, Martin, Levice, Levoča, Lipany, Lučenec, Moldava nad Bodvou, Nitra, Oravský Podzámok, Pezinok, Pečovská Nová Ves, Poprad, Prešov, Skalica, Šaštín, Stropkov, Sučany, Svätý Jur, Svit, Tisovec, Trenčín, Trstená, Turčianske Teplice, Vranov nad Topľou, Žilina.

Ako výskumné nástroje sme použili autorský elektronický online dotazník mapujúci demografické premenné, používanie Facebooku (ďalej už len FB), detekovanie negatívnych javov, mediáciu zameranú na znižovanie rizikového správania adolescentov a detí, upravený osobnostný dotazník NEO, RSES škálu (škála sebaúcty), ŠAD (škála úzkostnosti) a CNS (škála narcizmu). Respondenti vyplňali elektronický dotazník v školách za prítomnosti členov výskumného tímu.

Používanie internetu

V súčasnosti sa už internet považuje za samozrejmosť a väčšina slovenských rodín má prístup na internet vo svojich domácnostiach. Virtuálne prostredie sa prestáva vnímať len ako priestor pre hru alebo nákupy, postupne sa tento priestor využíva aj vo výchovno-vzdelávacom procese. Je tu prístup k množstvu informácií pre potreby ako žiaka tak aj učiteľa. Navyše prístup na internet je takmer samozrejmosťou už asi všade, v školách, kaviarniach, na námestí, v mobiloch a pod. Skôr je prekvapením, keď sa nájde miesto, kde nie je žiadne pokrytie. Prirodzene z tohto kontextu vyplýva, že deti aj adolescenti trávajú veľa času na internete, preto sme sa zaoberali aj týmto fenoménom.

Pripájanie sa na internet

Predpokladali sme, že nájdeme rozdiel v tom ako dlho respondenti počas dňa využívajú internet počas školských a počas voľných dní (prázdniny a víkendy). Očakávali sme určitú mieru kontroly zo strany rodičov v podobe dohľadu, aby si respondent splnili najprv splnili požiadavky nárokov školy, no aj samotné navštevovanie školských zariadení znižuje možnosť byť pripojený na

internete. Pýtali sme sa respondentov, ako dlho sú pripojení k internetu –*vôbec/približne polhodinu/ max. hodinu/1,5-3 hodiny/ 3-5 hodín/ 5 a viac hodín.*

Naše výsledky hovoria, že počas **bežného školského dňa** existujú dve malé skupiny respondentov, ktorí extrémne (ne)používajú internet a to tí ktorí sa nepripájajú vôbec (2,6%) a tí ktorí strávia na internete viac ako päť hodín (2,7%). Najviac respondentov – 43,2% je pripojených 1,5-3 hodiny, približne hodinu na internete strávi jedna tretina respondentov.

- Pri porovnávaní vekových kategórií sa ukázalo, že polovica detí strávi na internete maximálne hodinu denne oproti adolescentom – 31,8%. Adolescenti však vo väčšej miere využívajú internet dlhšie oproti mladším deťom– 1,5-3 hodiny 49,6% (kým deti 43,2%) a 3,5 až 5 hodín adolescenti 14% (deti 8,4%).

Zaujímalo nás aj to, ako dlho sú deti a adolescenti pripojení na internet **počas voľných dní**. Pri všetkých respondentoch sa rozrástla najmä kategória detí a adolescentov, ktorí trávajú na internete 5 a viac hodín na 8,5%.

- Skupina detí sa rozrástla v kategórii nepripájania sa na internet vôbec, čo znamená že malá časť detí práve cez víkend alebo cez voľné dni nevyužívajú internet. Naopak adolescentov ubudlo z tejto kategórie, už len necelé percento netráva žiadny čas na internete v porovnaní s bežným školským dňom, takže takmer všetci adolescenti sa cez voľný deň pripoja na internet.
- Zároveň aj viac adolescentov aj detí trávi na internete viac ako 5 hodín (deti 7,4% a adolescenti 9,4%) oproti bežnému školskému dňu.
- Adolescenti vo väčšej miere využívajú internet dlhšie ako mladšie deti – maximálne hodinu 34,2% detí a pätina adolescentov. Kým takmer tri štvrtiny (70,9%) adolescentov využíva internet 1,5-5 hodín, toľko času internetu venuje viac ako polovica detí (54,3%).

Je to pochopiteľné, že dochádza k rozdielom užívateľských návykov medzi oboma vekovými kategóriami. Starší adolescenti sú vo väčšej miere autonómni, sú vo veku, kedy mnohokrát vedia viac o virtuálnom prostredí ako ich rodičia aspoň po technickej stránke. Mladším deťom viac štruktúrujú program rodičia a závisí to ich prístupe nakoľko zahŕňajú IKT (informaticko-komunikačné technológie) do bežného života detí.

Sociálne siete na Slovensku

Sociálnou sieťou rozumieme možnosť vytvorenia si určitého profilu vo virtuálnom prostredí. Užívateľ si vybuduje svoj profil – často s možnosťou fotky, a má možnosť si vytvárať virtuálny imidž (komentáre, statusy, odkazy na videá, články, blogy..) Je tu možnosť komunikovať s inými používateľmi v podobe četu alebo správ, zanechávania komentárov odkazov a pod. Sociálne siete rozdeľujeme na *verejné* – užívateľský profil je prístupný pre všetkých užívateľov tejto sociálnej siete a všetko, čo o sebe používateľ zverejní je prístupné ostatným užívateľom. Príkladom by mohol byť Pokec.sk, resp. aj iné typy „zoznamiek“. Potom existujú *neverejné* sociálne siete, kde si užívateľ môže prispôbiť podľa vlastných potrieb viditeľnosť uverejnených informácií – všetkým alebo vybraným užívateľom. Navyše v takomto type sociálnej siete sa vytvára sieť sociálnych kontaktov na základe odsúhlasenia toho, že s konkrétnym človekom sa chce užívateľ „priatelit“ – pridať si ho do zoznamu priateľov. Takže je to na zväžení užívateľa alebo na jeho schopnosti kritického myslenia a odhadovania dôsledkov, ktoré informácie zverejní a komu ich zverejní. Tu patrí Facebook, Google+, Twitter a pod.

Medzi všetkými respondentami má 89,4% z nich profil na nejakej sociálnej sieti. Medzi deťmi má 80,4% a medzi adolescentmi má 96,5%.

Najčastejšie používanou sociálnou sieťou (SNS) je v oboch vekových kategóriách Facebook – 96,6% (zo všetkých respondentov), Badoo 5,4%, Tagged 3,9%, Boom 5,3%, LinkedIn 3,5%, Hi5 3,7%, Friendster 4,6%, Twitter 14,9, Google+ 51,7%, Pokec 63,8%.

Najrozšírenejšou sociálnou sieťou na Slovensku medzi deťmi a adolescentami je Facebook (FB), ktorá je považovaná za relatívne bezpečnú a neverejnú (možnosti nastavovania súkromia, nutnosť potvrdiť priateľstvo, možná selekcia zverejňovania informácií aj aktuálnym priateľom...). Ďalšou v poradí je Pokec, ktorú používa 53% detí a 70,8% adolescentov. Táto sieť je považovaná za verejnú, kde užívatelia využívajú možnosť nachádzania nových kontaktov či už na virtuálnu komunikáciu alebo aj na offline priateľstvá. Relatívne rozšírenou sieťou je Google+, ktorý funguje apriori ako doplnková služba ku emailovej adrese, kde je možné zdieľať rôzne obsahy a teda znova sa jedná o neverejný typ siete, kde je možné zdieľať len s ľuďmi, ktorí sú zaznamenaní v kontaktovej adresári emailovej schránky. Najmenej rozšírené na Slovensku sú Twitter, Friendster a i. Rôzne sociálne siete majú rôznu mieru zastúpenia v rôznych krajinách.

Používanie Facebooku (FB)

Z tých respondentov čo majú profil na nejakej sociálnej sieti, ho má na Facebooku 94% detí a 98% adolescentov.

Takmer polovica respondentov si založila FB profil ešte pred tým, ako dovŕšili 13 rokov. Len necelých 10% adolescentov si založilo FB profil pred 13 rokom, kým v skupine detí sú to takmer tri štvrtiny respondentov, ktorí si založili FB profil do 10. roku života. U adolescentov je hranica veku pochopiteľne vyššia, aj vzhľadom na to, že Facebook sa rozšíril relatívne nedávno. Je vidieť, že vek sa postupom času znižuje a deti sa neprestanú zaujímať o takéto možnosti, ktoré ponúkajú IKT. V tomto mieste sa ponúka veľký priestor na sprevádzanie detí po virtuálnom priestore v dohľade rodičov alebo iných osôb, ktoré môžu pomôcť deťom zorientovať sa v tomto prostredí, napr. v odhade dôsledkov svojich činov. Učiť sa správať bezpečne je rovnako dôležité v meste, ako aj v tomto virtuálnom prostredí, vzhľadom na to, že je neoddeliteľnou súčasťou bežného života.

Častotť navštevovania profilu

Rozhodli sme sa sledovať, aký čas respondenti venujú Facebooku. Jedným z faktorov, ktorý sme sledovali, bola častotť pripájania sa na svoj profil. Samotná frekvencia nehovorí o tom, aký dlhý čas strávi respondent na Facebooku, ale skôr o spôsobe používania-v akom časovom intervale si respondent prezrie svoj profil, či je to často alebo zriedka.

Frekvencia prihlasovania sa na FB profil je rôzna, najviac respondentov sa prihlasuje raz za deň – 23,1%, 6,8% respondentov sa prihlasuje raz za mesiac alebo menej často do svojho profilu. Bližšie informácie ponúka *Tab. č. 1*.

- U detí sa 13,2% prihlasuje na svoj profil raz za mesiac alebo menej často, 19,7% raz za deň 12,6% dvakrát za deň a 20,6% tri a viackrát za deň.
- Z adolescentov sa raz za mesiac alebo menej často prihlasuje len 2,8%, 16,9% raz za deň 25,3%, dvakrát za deň 17,1%, trikrát a viackrát za deň 24,2%.

Ak už deti majú profil na FB, tak polovica z nich sa prihlási aspoň raz za deň, kým za rovnakých podmienok sa prihlásia dve tretiny adolescentov. Ďalší rozdiel je vtom, že každé siedme dieťa sa prihlasuje maximálne raz za mesiac, kým takmer všetci (97,8%) adolescenti sa prihlasujú aspoň raz za týždeň.

Čo sa deje po prihlásení

Ďalším faktorom ohľadom času je dĺžka pripojenia. Deti a adolescenti sa v rôznej miere venujú aktivitám potom, ako sa prihlásia na svoje konto. V zásade ide o dva typy používania- aktívne a pasívne.

Respondenti, ktorí **aktívne využívajú** možnosti FB profilu (písanie, komentovanie, likovanie, uploadovanie..). Sledovali sme aktívne pripojenie sa na FB profil – odhadovaný čas, ako dlho sa respondent naozaj venuje vybraným aktivitám. Takmer tri štvrtiny respondentov sa venuje aktivitám na FB profile max. jednu hodinu a 1-2 hodiny tam strávi 21,8% respondentov.

- Keď sledujeme len skupinu adolescentov, tak vidíme, že maximálne hodinu trávi na FB 67,7%, 1-2 hodiny 24,2%. 3-5hodín 7,3%.
- Tri štvrtiny detí je na FB najviac hodinu za deň, 18% 1-2 hodiny a 4,9% 3-5 hodín za deň.

No dá sa povedať, že v prevažnej miere sú respondenti dlhšie prihlásení, ako reálne aktívni na svojom profile. Ide skôr o prehľad alebo kontrolovanie aktualizácii na svojom alebo cudzom profile, hovoríme o **pasívnom používaní** FB profilu, čo sa odráža najmä rozrastením kategóriách využívania FB viac ako hodinu za deň. Informácie o celej výskumnej vzorke ponúka Tab. č.2.

- Z tohto pohľadu dve tretiny detí sú prihlásené na svoj profil najviac hodinu, 1-2 hodiny 23,1%, 3-5 hodín 10,9%, a 5 a viac hodín 4%. U adolescentov sú údaje mierne odlišné – najviac hodinu je prihlásených len jedna tretina, 1-2 hodiny tiež jedna tretina a viac ako tri hodiny strávi na FB posledná tretina.

Tab. 1 Všetci respondenti návštevnosť FB

Frekvencia prihlásenia	V percentách
menej často	2,0
raz za mesiac	4,8
raz za týždeň	14,4
niekoľkokrát za týždeň	17,5
raz za deň	23,1
dvakrát za deň	15,3
trikrát za deň	21,2
štyrikrát a viackrát za deň	1,6

Tab.2 Všetci respondenti dĺžka používania FB

Čas	Aktívne na FB (%)	Pasívne na FB (%)
0-30 min.	41,6	25,5
30-60-min.	28,6	20,9
1-2 hodiny	21,8	29,7
3-5 hodín	6,4	17,8
5 a viac hodín	1,7	6,1

Z uvedených informácií ohľadom dĺžky používania FB profilu a častosti pripájania sa naň vyplýva, že respondenti naozaj trávajú aktivitami na FB relatívne veľa času. Takéto zistenia vedú k hľadaniu hranice, ktorá by jasne určovala závislosť na tejto aktivite. Preto je na mieste zdôrazniť, že hľadať takúto hranicu je nemožné. Užívanie FB profilu je už bežnou záležitosťou, ktorá sa nedá jasne ohraničiť len časovým obmedzením. Navyše každé dieťa je iné a tak aj individuálne hranice sú rôzne. Čas, ktorý deti a adolescenti venujú užívaniu FB profilu nie je jediným kritériom na podozrenie závislosti. Dôležité sú faktory, tak ako aj pri iných závislostiach, nakoľko táto aktivita ovplyvňuje kvalitu života samotného jedinca alebo jeho okolia. Závislosť sa prejavuje na všetkých úrovniach života – dochádza k zmenám v správaní (všetko musí byť podriadené objektu závislosti, pokiaľ to tak nie je, prichádzajú neadekvátne emocionálne reakcie), zmeny nálad, znížená školská úspešnosť, vytratenie pôvodných záujmov, neprimerané emocionálne prežívanie a neodkloniteľný záujem o objekt závislosti, v prípade, že nie je prístupný, zhoršenie kvality rodinných aj iných vzťahov a pod. Pokiaľ nie sú naplnené spomenuté kritéria, nejedná sa o závislosť. Existuje len jasná polarita toho, kto by mohol byť považovaný za závislého a nezávislého užívateľa, ale kontinuum, ktoré tieto polarity

prepája je plynulé. Takže akceptovanie bežného života tínedžerov nás privádza k tomu, aby sa na Facebook nenahliadalo ako len na nebezpečenstvo, ale aby ostal zachovaný „sedliacky rozum“ a cit pre zmeny v osobnosti tínedžera, v prípade nutnosti zasiahnuť pri zvýšených užívateľských návykoch.

Čo sa týka preferencií **aktivít**, ktoré FB ponúka, tak sa respondenti najviac venujú písaniu správ a četovaniu s kamarátmi a hodnoteniu cudzích obsahov, komentárov, fotiek, videí, statusov a pod. prostredníctvom funkcie „páči sa mi/like“. V najmenšej miere sa venujú vyhľadávaniu ľudí, ktorých nepoznajú tvárou v tvár a vytváranie skupín alebo udalostí a pozývaniu do alebo do nich. Tieto preferencie zodpovedajú atribútom interakcie v bežnom offline prostredí. Základným pilierom rozvíjania vzťahov je zdieľanie zážitkov, postojov, emócií a trápení s ľuďmi, ktorých poznajú, s tým rozdielom, že Facebook ponúka možnosť nájsť si niekoho k dispozícii takmer neustále. A tak ako, tínedžeri nemajú tendenciu oslovovať každého neznámeho na ulici, tak ani vo virtuálnom prostredí nevyhľadávajú túto možnosť vo veľkej miere. Bližšie informácie ponúka *Tab. 3*.

Tab. 3 Porovnanie miery zastúpenia jednotlivých aktivít na FB podľa vekovej kategórie

Čo vedie deti a adolescentov k tomu, aby používali FB

Všeobecne najrozšírenejší zámer používania je bežná komunikácia s kamarátmi – až 81,1% a a zároveň udržiavanie vzťahov s priateľmi, s ktorými sa nevidajú pravidelne – 65,4%. Jednak s kamarátmi, s ktorými sa stretávajú a ide o bežnú konverzáciu (76,2%) a na druhej strane s kamarátmi, s ktorými nie je možné pravidelne sa stretávať a týmto spôsobom udržiavajú kontakt. Dôvody používania FB profilu sú rôzneho druhu, podľa miery zastúpenia sa pochopiteľne líšia u oboch vekových kategórií. Z tohto pohľadu sa nelíšia ani preferencie vzhľadom na vekovú kategóriu. Detailnejší prehľad je v *Tab. č. 4*.

Tab. 4 Prehľad percentuálneho zastúpenia zámerov používania FB profilu u oboch vekových kategórií.

Vek. skupina Zámer	Mladší v percentách					Starší v percentách				
	nikdy	takmer nikdy	občas	často	veľmi často	nikdy	takmer nikdy	občas	často	veľmi často
Škola	39,4	14,0	33,4	8,9	4,3	8,6	8,4	30,1	28,3	24,6
Bežná komunikácia s kamarátmi	5,1	3,1	15,4	33,1	43,1	1,5	2,4	11,9	33,2	51,0
Udržiavanie vzťahu s kamarátmi, s ktorými sa nevidajú	8,3	3,4	26,0	33,7	28,6	2,9	4,6	25,0	36,9	30,6
Komunikácia s členmi rodiny	14,3	10,0	40,3	20,6	14,9	17,2	21,3	39,8	14,7	7,0
Vyhľadávanie nových kamarátov	26,3	24,3	30,9	9,7	8,9	33,9	32,5	26,8	4,6	2,2
Práca	80,6	10,0	5,4	1,7	2,3	49,2	25,9	19,3	5,0	0,7
Hry	18,3	14,3	28,3	17,1	22,0	45,5	24,8	18,9	5,7	5,1
Tvorba imidžu	28,6	18,9	30,0	11,4	11,1	23,5	24,0	34,5	13,2	4,8

Osobnostné premenné

Porovnávali sme preferencie používania detí aj z pohľadu psychologickkej premennej – **úzkostnosti**, ako trvalého rysu prežívania s vyššou mierou úzkosti, obáv a pod. Ukázalo sa, že existujú významné odlišnosti v skupinách detí s vyššou a nižšou mierou úzkostnosti v niekoľkých aktivitách a to: pri vytváraní si vlastného profilu, písaní odkazov nástenku kamarátov, komentovaní obsahov a vytváraní skupín a udalostí a pozývaní do/ na nich. Spomenutým aktivitám sa deti s najvyššou mierou úzkostnosti venujú vo väčšej miere ako deti s nižšou mierou úzkostnosti.

Faktory, ktoré sa ukázali najvýraznejšie pri rizikovosti zraniteľnosti medzi deťmi a adolescentami v prostredí Facebooku sú introverzia, vyššia miera úzkostnosti, nižšia miera sebaúcty a menšia spokojnosť s rovesníckymi vzťahmi. Viac introverované dieťa/adolescent po negatívnom zážitku má menšie sklony sa niekomu zdôveriť, to znamená, že okolie sa vlastne nedozvie, že potrebuje nejakú pomoc a negatívna skúsenosť sa tak môže opakovať, kým je odkázaný sám na seba. Vyššia miera úzkostnosti ako osobnostného rysu prežívania so zvýšeným napätím predpokladá, že po stretnutí sa s negatívnym javom, túto skúsenosť bude prežívať intenzívnejšie negatívne a dieťa/ adolescent s nižšou mierou úzkostnosti. Respondenti s nižšou mierou sebaúcty sú viac závislí od hodnotenia a vnímania inými ľuďmi, resp ich sebaobraz sa zakladá viac na hodnotení zvonka, ktorého sa im dostáva ako na zrelej sebarereflexii vlastných schopností a oceňovania. Aj keď sa v poslednom čase opúšťa od hypotézy chápania virtuálneho sveta ako kompenzačných možnostiach, skôr sa vedecká obec prikláňa k nazeraniu existenciu virtuálneho sveta ako na prirodzené rozšírenie fyzickej – offline reality, tak do istej miery je to prostredie, ktoré naozaj môže poskytnúť ďalší priestor pre rozvoj vzťahov, a pokiaľ jedinec neprežíva vo fyzickej realite spokojnosť so nadviazanými vzťahmi, tak sa prežitie zranenia a možno nie príliš rozvinuté sociálne zručnosti a vzorec správania sa takto môže opakovať aj vo virtuálnom prostredí a bude dochádzať k podobným zraneniam.

Kyberšikanovanie

Vychádzame z teoretického rámca, kde sa kyberšikanovanie považuje za opakovanú činnosť so zámerom poškodiť, ublížiť alebo ponižiť nikoho prostredníctvom informaticko-komunikačných technológií (IKT). Vzhľadom na to, že sa reálne v praxi stretávame nielen s opakovaným javom, ale niekedy aj s jednorazovým javom s evidentným zámerom ublíženia inej osobe prostredníctvom IKT, v takomto prípade nehovoríme o kyberšikanovaní ale o zažití tzv. negatívneho javu. Pokiaľ sa tento opakuje, považujeme ho za kyberšikanovanie.

Do popredia sa dostali také spôsoby ubližovania iným, ktoré nie sú špecificky viazané na virtuálne prostredie FB, ale tie, ktoré sú rozšírené aj v reálnej živote. Aj z pohľadu kyberšikanovania sa ukázalo to, že virtuálne prostredie je rozšírením offline prostredia, pretože dieťa, ktoré je šikanované v offline svete, je šikanované aj vo virtuálnom.

Z takýchto negatívnych javov sa najčastejší ukázal

- Deti sa za posledného polroka najčastejšie zažili negatívne akty v podobe ohovárania (36,3%) a vysmievania v čete (24%). 51,7% detí sa stretlo s aspoň s jedným z negatívnych javov.
- Zo skúmaných 11 negatívnych aktov, ktoré je možné robiť v prostredí Facebooku sa ukázalo, že 50,3% detí nerobilo žiadnu z vecí. Najčastejším vykonaným negatívnym aktom sa ukázalo urážanie niekoho v čete (30%) a urážlivé alebo hanlivé komentáre zverejnené na niečej nástenke.
- Adolescenti sa za posledného polroka sa najčastejšie zažili s negatívne akty v podobe ohovárania (45,7%) či šírenia nepravdivých informácií (38,7%), s nástojčivou opakovanou

žiadostou o akceptáciu priateľstva, o ktoré dotýčný nemal záujem (24,4%) a so sexuálnymi návrhmi. Žiadosť od niekoho, aby poslali vlastnú fotku (21,3%). Aspoň jeden negatívny aktom zažilo 71,9% adolescentov.

- Len 36,9% adolescentov nerobilo žiadny z kyberaktov voči iným ľuďom. Najčastejšie vykonávaným negatívnym aktom bolo urážanie niekoho v čete (toto 41% adolescentov, ktorí majú FB profil) alebo 32,2% zosmiešnilo niekoho urážlivým komentárom a približne 23% adolescentov zneužilo nejakú fotku na zosmiešnenie niekoho iného alebo poslali ďalej fotku s agresívnym, sexuálnym alebo nevhodným obsahom niekomu inému alebo odkaz na ňu.

Všeobecne v oboch porovnávaných skupinách sa ukázal ako najzriedkavejší jav nabúranie do profilu a zneužitie osobných informácií.

Samotné spomínané negatívne akty hovoria len o riziku alebo o prítomnosti niečoho nepríjemného. Podstatné však je, ako sa s takýmto zážitkom jedinec vyrovná. Nieкто môže nepríjemný zážitok vnímať ako žart na vlastnú adresu a niekoho taký istý zážitok môže zraniť. Ani medzi takýmto kamarátskym doťahovaním a ublížením neexistuje (okrem extrémnych prípadov) jasná hranica a závisí to na osobnosti dieťaťa (jeho ladení, vnútorných zdrojoch, minulými skúsenosťami a pod.) ako sa s tým vysporiada. Preto sme skúmali aj to, nakoľko zažité negatívne akty boli pre respondentov nepríjemné, rozčuľujúce či rozrušujúce.

Takmer dve tretiny respondentov, ktorí zažili negatívny akt/y, nepociťovali žiadne rozrušenie. Päťina respondentov, ktorí zažili negatívny akt/y bolo intenzívne a dlho rozrušených.

- 70% z detí, ktoré zažili aspoň jeden negatívny akt toho nepociťovalo rozrušenie
- 56% adolescentov, ktorí zažili minimálne jeden negatívny akt, nepociťovalo žiadne rozrušenie

Čo deti pokladajú za užitočné pre ich online bezpečnosť?

V tom, aby sa deti naučili používať internet bezpečne, im pomáha viacero zdrojov (druhy mediácie), ktoré boli hodnotené deťmi v miere ich užitočnosti na 4- bodovej škále (0- *vôbec mi nebol užitočný* po 3- *bol mi veľmi užitočný*). V súlade so špecifikami vývinových období sme zaznamenali významné rozdiely vzhľadom na vek. U mladších detí je rebríček piatich najužitočnejších zdrojov mediácie: 1. Rodičia, 2. Kamaráti, 3. Deti z rodiny, 4. Škola, 5. Webstránky. U adolescentov je rebríček: 1. Kamaráti, 2. Deti z rodiny, 3. Webstránky, 4. Rodičia, 5. Škola. Pre menšie deti sú pri používaní internetu významne užitočnejší rodičia, pre adolescentov zas kamaráti. V porovnaní s adolescentmi mladšie deti pokladajú školskú mediáciu za významne užitočnejšiu, rovnako tak ostatných dospelých. Adolescenti významne viac rád a informácií získavajú z webstránok, iných médií ako napr. TV, rádio, tlač.

Napriek verejne rozšírenej skepse ohľadom sprevádzania detí svetom technológií ich menej technicky zdatnými rodičmi, rodičovské úsilie deti oceňujú. Tri štvrtiny detí pokladá svojich rodičov za aspoň trochu užitočných pri ich používaní internetu. Dokonca až 36% detí za dosť až veľmi užitočných. Pre porovnanie- v európskych krajinách je to 27% detí. Pozitívne je, že až štvrtina slovenských detí vo veku 11-13 rokov pokladá svojich rodičov v tomto ohľade dokonca za veľmi užitočných. A to je práve vek, keď už majú deti chuť robiť veci samostatne, no napriek tomu ešte potrebujú starostlivého pomocníka nablízku, od ktorého sa môžu aj učiť aj o veciach porozprávať.

Tab. 5. Deťmi vnímaná užitočnosť rodičovskej mediácie

Vnímaná užitočnosť rodičov	Všetci respondenti (N= 1035)	Mladšie deti (N= 460)	Adolescenti (N= 575)

	%	%	%
vôbec nebol užitočný	25,4	15,1	33,5
trochu užitočný	39,0	35,2	41,9
dosť užitočný	19,6	23,6	16,5
veľmi užitočný	16,0	26,1	8,1
Total	100	100	100

Viac ako tretina detí niekedy porušuje rodičovské pravidlá (31% detí niekedy, 5,5% často). Je to približne rovnako ako v iných európskych krajinách. Stále je však veľa detí (64%), ktoré stanovené pravidlá ohľadom ich používania internetu rešpektujú. V porovnaní s *adolescentmi* vo vzorke základných škôl sa vyskytlo viac detí porušujúcich rodičovské pravidlá. Treba ale brať do úvahy, že mladšie *deti* majú rodičmi stanovených viac pravidiel a obmedzení ako aj celkovej starostlivosti a dvakrát tak často si želajú menej pozornosti zo strany rodičov ohľadom ich používania internetu. Každé tretie dieťa má rodičmi stanovené časové obmedzenie používania internetu počas školských dní (a len 7,7% adolescentov). Počas voľných dní sa rodičovské časové obmedzenia zvoľňujú – má ich každé štvrté dieťa (a len 3% adolescentov). Skúmané boli aj obmedzenia v konkrétnych online aktivitách. Z výskumu však vyplýva, že reštriktívny prístup dospelých, zvlášť ak je jedinou stratégiou, nie je efektívny. Vo veku 11-13 rokov už majú tiež tendenciu konfrontovať správnosť rodičovských pravidiel, keď v nich nevidia zmysel, porušujú ich, cestu si ľahko nájdu.

Výskumné výsledky vypovedajú aj o tom, že to, ako veľmi sa deťom zdajú byť ich rodičia v tomto smere užitoční, najsilnejšie súvisí s tým, ako dobrý prehľad si myslia, že rodičia o ich online aktivitách majú a s tým, do akej miery sa im snažia byť rodičia nápomocní (v rozhovoroch o tom, ako je dobré správať, na čo si dať na internete pozor a ako si s čím náročným poradiť). Žiaľ väčšina detí považuje rodičovský prehľad za slabý, až 14% detí hovorí, že rodičia nemajú vôbec žiadny prehľad o ich online aktivitách. V prípade, že sa deti stretnú s negatívnymi zážitkami, najčastejšie sa zdôveria rovesníkom. Avšak, čím viac sa trápia pre zlé online zážitky, tým pravdepodobnejšie sa otočia aj na rodičov. To či sa zdôveria s takouto informáciou rodičom závisí skôr od kvality ich vzájomného vzťahu ako od schopnosti rodičov pomôcť, a súboru pravidiel, ktorý využívajú. Rovnako ako nami, tak aj inými výskumníkmi bolo dokázané, že práve deti, ktorým sa v tomto smere dostáva menej starostlivosti zo strany rodičov (a možno menej starostlivosti celkovo) sú skupinou detí, ktoré zažívajú najviac online rizík a najťažšie zvládajú ich dôsledky.

Preto sa ukazuje ako dôležité okrem dobrých vzťahov v rodine sa s deťmi rozprávať o tom čo robia na internete, mať starostlivý prehľad a spostredkovávať im informácie, resp. ich učiť správať sa zodpovedne a bezpečne v online prostredí, aby samy vedeli zaujať zodpovedný postoj k svojim aktivitám, poznať riziká vyplývajúce z internetového prostredia a učiť sa poznávať dôsledky svojich činov tak isto, ako sa to učia v bežnom (offline) živote.

Mediálna výchova

Realizácia mediálnej výchovy má relatívne slobodne stanovený rámec, závisí od rozhodnutia školy, či ju zaradí ako samostatný predmet alebo do osnov niektorého z predmetov či krúžku a iných aktivít. Pýtali sme sa respondentov ako oni rozpoznávajú tieto aktivity na vyučovaní.

- Spomedzi *šiestakov* a sekúnd osemročných gymnázií pomerne vysoký počet (26%) rozpoznáva vo vyučovaní samostatný predmet mediálnu výchovu. 17,4% šiestakov referuje o tom, že na hodinách informatiky sa venujú aj bezpečnému správaniu na internete, 6,5%

hovorí o začlenení obsahu do iných výukových predmetov. 9% udáva, že mali v škole prednášky/ aktivity o bezpečnom správaní na internete s odborníkom iným ako učiteľom.

- Stredoškóiaci hovoria už o odlišnom pomere spôsobov, ako školy začleňujú spomínané obsahy do osnov. Takmer dvakrát menej žiakov referuje o samostatnom predmete (14% žiakov oproti 26%) a do obsahu informatiky dvakrát častejšie (30% oproti 17,4%), do iných predmetov 8% žiakov. O aktivitách organizovaných inými odborníkmi referuje 18% respondentov zo stredoškolskej vzorky.

Napriek tomu, že mohlo dôjsť k miernemu skresleniu informácii o realizovaní mediálnej výchovy na školách tým, že sa pýtame tínedžerov, čo rozpoznali, informácia je však aj tak užitočná ako správa o povahe obsahov, ktoré sa mediálnej výchovy (ne)dostanú a kvalite jej prevedenia. Tí, čo to nerozpoznali to totiž buďto neobdržali, alebo nie vo forme, že by to obsahovalo učenie o kritickom uvažovaní, zodpovednom a bezpečnom narábaní s internetom. Samozrejme, v mediálnej výchove je fokus na viacero médií, nielen internet, ale vzhľadom na množstvo rizík (ako aj príležitostí), je viac ako žiaduce, aby sa aj problematika internetu dostala do školských osnov. Približne 60% šiestakov 70% druhákov stredných škôl udáva, že sa im na škole dostalo informácií o bezpečnom používaní internetu v akejkolvek forme. Hlavne mladšie deti pravdepodobne sprostredkované informácie oceňujú, vzhľadom na to, že často hovoria, že im bola užitočná. 52% detí vo veku 11-13 rokov pokladá zamestnancov školy za aspoň trochu užitočných pre ich bezpečné používanie internetu, 10% dokonca za veľmi užitočných. Preto aj v tomto smere platí, že sa oplatí investovať energiu do dobre koncipovanej osnovy tohto predmetu, novo zavedeného do školskej legislatívy.